

MÄLESTUSPÄEVAD

MART ROOTSLANE – *in memoriam*

29. septembril 2001. aastal lahkus igavikuteele Eesti Põllumajandusmuuseumi endine teadusdirektor, APS-i liige Mart Rootslane.

M. Rootslane asus põllumajandusmuuseumi tööle teadusdirektorina 1987. aastal. Õppides ise ametit, õpetas ta lahkelt ka kolleege tegema uurimistöid, teaduslikult kirjeldama eksponaate, koostama ja tutvustama näitusi. Tema algatusel hakati muuseumis korraldama enesetäienduslikke seminare. Mart Rootslane oli mitmete muuseumi kogumike koostaja ja toimetaja. Oma kaasakiskuvate ideedega nakatas ka töökaaslast. Süvenenud raske haiguse tõttu loobus ta 1997. a. teadusdirektori ametist, töötades siiski muuseumis edasi teadurina.

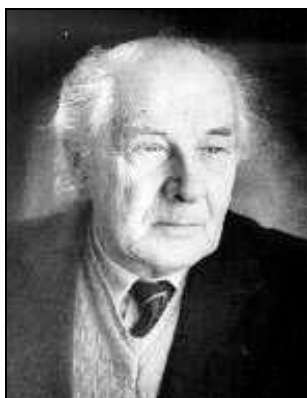
20. detsembril 2000. a. kaitses M. Rootslane magistr töö teemal “Eesti moodsa ühistegevuse tekke- ja arenguprobleeme 19. sajandi lõpust Esimese maailmasõjani”, mille põhjal omistati talle filosoofiamagistri kraad maasotsioloogia erialal. Käesoleva aasta sügisel vormistati M. Rootslane EPMÜ doktoriõppesse, kus alustas uurimust teemal “Eesti ühistegevuse probleeme selle ajaloolises arengus 20. sajandil”. Paraku lõikas ootamatu surm läbi kõik järgnevateks aastateks tehtud plaanid.

M. Rootslane sängitati mulda Võnnu kalmistule.

Abivalmis, tööka ning sõbraliku inimesena jääb ta kolleegide, seltsikaaslaste, ülikoolikaaslaste, sõprade ja lähedaste südamesse.

L. Leiman

HERBERT KORJUS – *in memoriam*

30. novembril 2001. a. lahkus meie keskelt jäädavalt Jõgeva Sordiaretuse Instituudi väga kauaaegne kõrreliste heintaimede aretaja, põllumajanduskandidaat Herbert Korjus.

Herbert Korjus sündis 4. märtsil 1923. aastal praeguse territoriaalse jaotuse järgi

Jõgevamaal Palamuse vallas Mullavere külas talupidajate perekonnas. Ta õppis Voldi ja Raigastvere algkoolides, Tartu Kaubanduskeskkoolis, Tartu Kommertsgümnaasiumis ja Tartu Riiklikus Ülikoolis, mille põllumajandusteaduskonna lõpetas 1949. aastal õpetatud agronoomina.

Ülikoolis õppimise ajal, 1948. a. kevadel, asus ta Jõgeva Sordiaretuse Instituuti tööle. Oli mõne kuu vormistatud praktikandina, kuid juba sama aasta septembrist edutati teaduriks. Samasse asutusse jäi ta teaduslikuks töötajaks rohkem kui 50 aastaks, kuni pensioneerus 1999. aastal.

H. Korjus tegi oma elutöö sordiaretuse alal, olles seejuures üks kõige resultatiivsem aretaja Jõgeva Sordiaretuse Instituudi ajaloos. Ta on osalenud peamise autorina 14 kõrrelise heintaimesordi aretamisel. Need on kerahein ‘Jõgeva 242’, ohetu püsikluste ‘Lehis’, aas-rebasesaba ‘Haljas’, päideroog ‘Pedja’, põldtimuti sordid ‘Tia’ ja ‘Tika’, harilik aruhein ‘Arni’, karjamaa-raiheina sordid ‘Raidi’ ja ‘Raite’, itaalia raihein ‘Ita’, aasnurmikas ‘Esto’, punane aruhein ‘Kauni’, harilik kastehein ‘Harri’ ja sale-haguhein ‘Ilo’. Ta oli omaaegses Nõukogude Liidus esimesena registreeritud murusordi aasnurmikas ‘Esto’ looja, võttis kultuurtaimena kasutusele uue liigi – sale-haguheina, mille sort ‘Ilo’ on esimene selle liigi sort maailmas. H. Korjuse aretatud murusordid punane aruhein ‘Kauni’ ja aasnurmikas ‘Esto’ on leidnud ka rahvusvahelist tunnustust – nad on võetud Euroopa Liidu ühtsesse sordinimekirja, mis lubab nende kasutamist praktiliselt kogu Põhja- ja Lääne-Euroopas. Põldtimut ‘Tika’ ja aas-rebasesaba ‘Haljas’ kuuluvad Venemaa riiklikku sordinimekirja.

Lisaks sordiaretusele tegeles Herbert Korjus kõrreliste heintaimede seemnekasvatuse agrotehnika alase uurimistööga. Tema kirjutatud on sellealased peatükid käibel olevais õppe- ja käsiraamatutes. Seemnekasvatusele oli pühendatud ka tema 1968. aastal valminud ja edukalt kaitsitud kandidaadidissertatsioon.

Kolleegina oli Herbert Korjus tagasihoidlik, avalikku tähelepanu vältiv. Tema pikaajaline tulemuslik töö väärinuks palju enam tunnustust ja kõrgeid riiklikke autasusid, kuid enne Eesti taasiseseisvumist segas nende saamist kunagine osalemine (ja haavataamine) Sinimägede lahinguis, hiljem aga presidendi ühekülgne kultuuri- ja kunstiinimeste soosimine.

Herbert Korjus oli tegelike põllumeeste seas väga lugupeetud ja see on suurim tunnustus inimesele, kes kogu oma elu pühendas põllumajandusteadusele ja sordiaretusele. Ta oli Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi auliige (1998).

Täname põllumajanduse heaks tehtu eest!

Herbert Korjuse eluloolisi andmeid võib leida veel ajakirjast “Agraarteadus” 1993, nr. 1, lk. 94 ja 1998, nr. 1, lk. 80.

A. Bender

JAAN KLAAR – 90

14. oktoobril 2001. aastal oleks sõjajärgsete aastate Eesti üks tähtsamaid piimandusteadlasi ja piimanduskaadri koolitajaid dotsent Jaan-Reinhold Klaar saanud 90. aastaseks.

J. Klaar sündis Uue-Põltsamaa vallas Võhma külas talupidajate perekonnas. Sel ajal oli kombeks, et talulapsed pandi varakult tööle – loomi ajama, karjatama jne., seega sai Jaani töomehete alguse juba enne kooli. Haridusteed alustas ta Põltsamaa 1. algkoolis ja sellele järgnevalt Põltsamaa gümnaasiumis. Ta oli usin õppija ja kuigi humanitaarained kõitsid teda rohkem, sai ta edukalt hakkama ka reaalinete ja lõpetas 1930. aastal gümnaasiumi kiitusega. Järgnesid 11 kuu pikkune ajateenistus Eesti sõjaväes ja seejärel õpingud Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonnas. Viimased eksamid sooritas ta ülikoolis 1937. aastal, kuid diplomitöö jäi veel kaitsmata, sest Jaan Klaar sai soodsa tööpakkumise Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaamalt ning stažeerimise Šveitsi, Saksamaale, Taani ja Soome.

J. Klaar kaitses diplomitöö “Pulli nr. 26 talu Põltsamaa vallas Viljandimaal. Organiseerimiskava” 1940. aastal ja asus siis tööle Öisu Piimanduse Instituudi Audru õppe- ja katsejuustla juhatajana, olles ühtlasi veel ka vabariigis juustu ala konsultandiks. Uuriti emmentali ja edami kui ka kodujuustu valmistamisega seotud küsimusi. Järgmisel aastal alanud sõda ei võimaldanud uurimistööd samas mahus jätkata ning J. Klaarile tehti ettepanek asuda tööle Tallinna juustu ja kooritud piima saaduste valmistamise konsultandina.

1944. a. sügisest kuni 1945. a. kevadeni töötas J. Klaar Põllutöö Rahvakomissariaadi loomakasvatuse valitsuses agronoomina ja lisaks põhitööle veel ka Tallinna Toitlustustehnikumis toiduainete mikrobioloogia õpetajana. 1945. a. kutsuti J. Klaar tööle Tartu Ülikooli piimanduse õppetooli juurde ja vormistati 1. maist põllumajandusliku mikrobioloogia ja piimanduse vanemõpetaja kohale. Püüti taastada mikrobioloogia ja piimanduse kateeder, mis oli rajatud selleks ajaks emigreerunud prof. M. Järvi poolt. Vormiliselt see ka J. Klaari juhtimisel esialgu õnnestus.

1948. a. maist kuni 1953. aastani täitis J. Klaar õppetöö kõrvalt kohakaasluse korras vastloodud ENSV Teaduste Akadeemia Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi piimanduslaboratooriumis vanemteaduri kohuseid, olles ühtlasi ka selle laboratooriumi rajajaks. 1951. a. eraldasid Tartu Ülikoolist põllumajandus-, metsandus- ja loomaarstiteaduskond ning nende baasil moodustati Eesti Põllumajanduse Akadeemia (EPA).

1951. aastast alustas J. Klaar tööd vastloodud EPA-s põllumajandusloomade söötmise kateedris vanemõpetajana ja 1964. aastast dotsendina. J. Klaar luges agronoomiaüliõpilastele mikrobioloogiat, zootehnikaüliõpilastele piimanduse kursust ja piimatehnoloogiat õppivaile üliõpilastele juustutehnoloogiat.

Olemuselt oli ta pigem arutleva loomuga teadlane kui sorava jutuga pedagoog.

Õtsest teadustööd sai J. Klaar sõjajärgsetel aastatel teha ebaregulaarselt, sest õppekoormus oli liiga suur. Aastatel 1948...1950 vormistab ta siiski mitmed käsikirjad, nagu “Piima pastöriseerimise mõjust piimhappebakterite arengudünaamikale šveitsi juustus”, “Poolkõvade pressjuustude tehnoloogiast”, “Piimhappebakterid emmentali juustu mikroflooras” ja “Juustu tehnoloogiast”. Nendes oli autor koondanud uurimistulemusi nii stažeerimisajast välismaal kui ka tööd Öisus ja sellele järgnevast perioodist. Need tööd olid ka esimese kandidaadidissertatsiooni aluseks. Dissertatsioon polevat aga olnud kirjutatud nii väärilt, et oleks lubatud kaitsmisele. Puudusteks loeti halba vene keelt, liiga ulatuslikku väliskirjanduse kasutamist ja vähest viitamist Nõukogude autoritele. Nii jäigi seekord kandidaaditöö kaitsmata.

1950. aastate esimesel poolel muutis J. Klaar teadustöö suunda ja hakkas uurima mügarbaktereid. Uurimistulemustest on kirjutatud aruanded: “Mügarbakterite arengudünaamikat mõjutavad tegurid” ja “Mügarbakterite preparaate tööstusliku tootmise meetodite väljatöötamine”. Kuna selgus, et suurtootmise tingimustes kaunviljakasvatuse perspektiivi ei olnud, ja algas üleminek silotüübilistele söödaratsioonidele, siis muutus veel kord uurimistöö suund. Nüüd hakkas ta uurima sileerimisel toimuvaid mikrobioloogilisi protsesse. Nende tööde tulemusel valmis J. Klaaril 1960. aastal kandidaaditöö “Piimhappebakterite esinemine ja füsioloogiliste omaduste võrdlev uurimus sileeritavate taimede epifüütsetes mikroflooras Eesti NSV-s”, mille ta kaitses edukalt 1962. aastal ENSV TA bioloogia ja põllumajandusteaduste nõukogus. Kandidaaditööle järgnes doktoritöö, milles jäid keskele kohale jällegi silobakterid, kuid mitte niivõrd silotaimede epifüütse mikrofloora esindajatena, vaid kui sobivate silojuuretiste ja bakterkontsentraatide komponendid. 1971. aastal kaitses ta edukalt mahuka doktoritöö “*Lactobacterium plantarum*’i, *Lactobacterium acidophilum*’i ja *Propionibacterium shermanii* vedelate ning tahkete juuretiste biomassi tootmine” mikrobioloogia alal, mis jäi aga kõrgema atestatsioonikomisjoni (vn. lüh. BAK) poolt kinnitamata. Pärast segadusi, mis olid seotud BAK-i komisjonide reorganiseerimisega (BAK-is läks dissertatsioon koguni kaduma), esitas J. Klaar 1982. aastal uue ümbertöötatud doktoritöö teemal “Piimhappebakterite kontseentreeritud juuretised taimse toorme konserveerimiseks, lisaõõdate ja piimatoodete valmistamiseks” teistkordseks kaitsmiseks. Kaitsmiseni see aga ei jõudnud, sest raske haigus viis J. Klaari meie hulgast jäädavalt. Doktoritöö ja selle autoreferaat on jäädvustatud tulevastele põlvvedele Eesti Piimandusmuuseumis.

Loomult oli Jaan Klaar fanaatiline uurija. Kui tekkis probleeme meetoodikas või jõuti töös välja varem käsitlemata küsimusteni, siis püüdis ta jonnaka ja parandamatu optimistina algatatu iga hinna eest lõpuni viia. Ta oli, nagu prof. Ü. Oll on öelnud “väsi-

matu töömehe etaloniks”, kes töötas puhkuste ja puhkepäevadeta varahommikust hilisõhtuni.

Jaan Klaar oli laia silmaringiga teadlane. Tema juures käisid konsultatsioonil peale piimandusspetsialistide nii lihatehnoloogid kui mesinikud, nii silotegijad kui kapsa-, seene- või kurgihapendajad, nii õlle- kui ka veinikääritajad. Süveneti probleemidesse ja enamikel juhtudel leiti ka lahendused. Selle tunnistuseks on paljud erinevaid uurimissuundi käsitlevad käsikirjalised materjalid, artiklid ja uudsed lahendused 32 ratsionaliseerimisettepaneku, 18 autoritunnistuse ja 4 patendi näol. Tema asjatundlikkust, põhjalikkust ja töökust tunnustati ning hinnati kõrgelt nii teadlaste kui ka piimandusala praktikute poolt. 1966. aastal omistati Jaan Klaarile Eesti NSV teenelise teadlase aunimetus ja teda premeeriti NSVL Rahvamajandussaaavutuste

Näitusel üks kord hõbe- ning kaks korda pronksmedaliga.

Inimesena oli ta tagasihoidlik, sõbralik ja abi- valmis ning neil hetkil, kus mõte ei liikunud mööda teaduse radu, uitas see luule keelt kasutades inimhinge sügavustes.

Dotsent Jaan Klaar suri 3. mail 1983. aastal 71-aastaselt ja on maetud Tartu Raadi kalmistule.

Jaan Klaari varasemaid bibliograafilisi andmeid võib leida ENE 4. köitest, Tln., 1989, lk. 577; ajakirjast Agraarteadus, 1991, nr. 4, lk. 436; brošüürist Eesti piimandusteadlane Jaan Klaar. Hapendatud piimatooted, Tartu, 1999, lk. 5–47; EE 14. köitest, Tln., 2000, lk. 166–167.

P. Elias